De la Viena la Madrid: o viziune libertariană asupra adevărului științific și moral

Jesús Huerta de Soto

[*20 martie 2026, The Austrian Economics Research Conference (AERC 2026), The Ludwig von Mises Memorial Lecture, Mises Institute, Auburn, Alabama*]

Mulțumesc foarte mult Institutului Mises și lui Joe Salerno pentru amabila sa prezentare, precum și pentru invitația de a susține această „Conferință comemorativă Ludwig von Mises” cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la nașterea lui Murray N. Rothbard. Este a doua oară când vizitez Institutul Mises pentru a ține această prelegere extrem de importantă: prima dată a fost acum aproape treizeci de ani, în aprilie 1997, când am ținut o prelegere despre „Rădăcinile scolastice ale Școlii Austriece”. Cu această a doua ocazie, sunt foarte bucuros că am putut accepta invitația lui Joe și că am venit însoțit de o delegație numeroasă, formată din zece dintre colegii și doctoranzii mei. Toți aceștia predau în calitate de profesori sau desfășoară activități de cercetare în cadrul programelor noastre de doctorat și masterat în Economie Austriacă de la Universitatea Regele Juan Carlos din Madrid, care au o vechime de peste douăzeci de ani și care sunt singurele aprobate oficial și recunoscute pe deplin în întreaga Uniune Europeană. Ați avut deja

ocazia să ascultați de la fiecare dintre ei o descriere detaliată a așa-numitului „Madrid Austrian Research Hub” și a tuturor activităților pe care le desfășurăm în fiecare an, inclusiv cele 54 de teze de doctorat în economie austriacă care au fost susținute până acum în cadrul programului nostru. Și aici aveți, de asemenea, exemplare ale versiunii în limba engleză a principalelor noastre cărți publicate de Routledge, Edward Elgar și de seria austriacă Macmillan, editată de colegii mei din Madrid, profesorul german Philipp Bagus și profesorul canadian Dave Howden. Veți avea ocazia unică de a cumpăra aceste cărți care, după cum știți, au un preț considerabil de aproape 100 de lire sterline fiecare, la prețul aproape „de chilipir” și simbolic de 5 dolari pe exemplar, datorită ajutorului extrem de generos al Fundației spaniole Jesús Huerta de Soto, care ne ajută să finanțăm participarea noastră la acest eveniment important.

Iar în următoarele patruzeci de minute voi încerca să rezum nu doar principalele mele contribuții, ci și „Viziunea libertariană asupra adevărului științific și moral”, așa cum o percepem noi de la Centrul Școlii Austriece din Madrid. Și voi face acest lucru concentrându-mă pe o serie de puncte fundamentale.

Mai exact, economia – cea mai tânără dintre toate științele – este cea care a adus umanității cea mai importantă contribuție științifică

În primul rând, economia, fiind ultima știință apărută sau, după cum spunea Mises, „cea mai tânără dintre toate științele”, a reușit totuși să atingă un punct de referință, oferind umanității cea mai importantă contribuție științifică. Pentru prima dată, și datorită științei economice, oamenii au descoperit și au înțeles că cooperarea socială voluntară, liberă de orice constrângere externă instituțională și sistematică, generează o ordine spontană care nu poate fi proiectată sau organizată de nimeni și care, în mod pașnic și fără limite, stimulează prosperitatea și expansiunea umanității.

Pe de o parte, acest mesaj transcendental al științei economice rezolvă antiteza imposibilă reprezentată de încercarea de a aplica, în cadrul interacțiunilor dintre ființele umane dotate cu liber arbitru, abordarea manipulatoare a entităților externe pe care oamenii nu au altă opțiune decât să o folosească, cu ajutorul tehnologiei și al științelor naturale, pentru a domina obiectul lumii materiale. Pe de altă parte, acesta este un mesaj radical revoluționar: pentru prima dată, s-a demonstrat științific că statele, în oricare dintre formele lor, nu sunt nici necesare, nici viabile; că Societatea, înțeleasă ca un proces de interacțiuni umane voluntare, nu are nevoie de nimeni care să o guverneze, deoarece se reglementează și se organizează spontan; și că încercarea de a coordona Societatea pe baza ingineriei sociale și a ordinelor coercitive

ale statului este imposibilă, sortită eșecului și dă naștere la tot felul de distorsiuni, conflicte sociale și violență, care împiedică și blochează continuu progresul uman.

Știința economică se generalizează într-o Teorie a Libertății cuprinzătoare, care permite reinterpretarea istoriei și favorizează expansiunea civilizației

Al doilea aspect este că economia a fost extinsă la o adevărată Teorie a Libertății, înțeleasă ca fiind atributul și cerința esențială a naturii umane. Libertatea înseamnă că toate acțiunile umane se desfășoară în mod voluntar, pe baza principiului neagresiunii, și sunt libere de orice formă de constrângere externă sau violență impusă și organizată de sus de către grupul, întotdeauna minoritar, de oameni care, sub orice pretext, exercită orice fel de putere politică.

Mai mult, știința economică demolează și răstoarnă complet relatarea eronată și părtinitoare a lui Thomas Hobbes și a adepților săi. „Starea naturală" nu a fost o situație înspăimântătoare, iar un presupus „contract social" nu a existat niciodată și nici nu a fost necesar pentru a crea și menține un stat care să impună ordinea și să garanteze pacea. Ce s-a întâmplat a fost exact opusul: evoluția naturală a constat, mai presus de toate, în descoperirea spontană a marilor avantaje oferite de schimburile voluntare și de comerțul pașnic. Violența sistematică și generalizată, războiul și teroarea au apărut abia odată cu apariția statelor, ca instituții coercitive compuse din cei mai antisociali și violenți oameni, care doreau (și încă doresc) să trăiască pe seama jefuirii acelor cetățeni care își câștigă existența muncind și făcând comerț pașnic între ei (Oppenheimer, 1926).

Astfel, știința economică demonstrează că ceea ce Étienne de La Boétie a numit „servitute voluntară" este o aberație antiumană la care oamenii au fost supuși de secole. Și că nu este necesar să continuăm cu obișnuința resemnată de a ne supune statului; nici guvernele nu se bucură de o aură de prestigiu (ci sunt literalmente „lipsite" de orice atribut de superioritate intelectuală sau morală); nici casta – sau „garda pretoriană" – a intelectualilor, „experților" și acoliților care înconjoară statele și conducătorii să fie considerată de neatins; nici nu ar trebui să ne lăsăm seduși și înșelați de subvenții sau avantaje, fie ele presupuse sau reale, cu care aceștia încearcă să cumpere voința și să-și asigure loialitatea ființelor umane exploatate, astfel încât acestea să consimtă, voluntar și permanent, la exploatarea și servitutea lor (De la Boétie, 1975).

Economia este știința dezvoltată de Școala Austriacă de Economie, care ar trebui, de fapt, să fie cunoscută sub numele de Școala Spaniolă,

întrucât își are originea în gândirea scolasticii noastre din Epoca de Aur spaniolă

Al treilea aspect este acela că știința economică a atins cel mai înalt nivel de dezvoltare datorită Școlii Austriece de Economie. După cum știți, școala noastră se bazează pe realismul ipotezelor sale analitice, pe o abordare dinamică fundamentată pe capacitatea antreprenorială, creativă și de coordonare a fiecărui individ, precum și pe studiul ordinii spontane și autoreglate a procesului social al interacțiunilor umane voluntare (Huerta de Soto, 2008). Abordarea instituțională și multidisciplinară a Școlii Austriece este, de asemenea, foarte relevantă. Ca urmare a procesului social spontan, apar instituții importante care, la rândul lor, îl fac posibil și îl impulsionează: dreptul și drepturile de proprietate, înrădăcinate în natura umană și descoperite și dezvoltate în mod spontan în afara statului; familia, o instituție fundamentală și esențială, pe baza căreia este posibilă și se consolidează expansiunea umanității; principiile morale, care acționează ca un adevărat „pilot automat" al libertății și pe care ființele umane le interiorizează și le transmit din generație în generație, grație familiei și altor instituții comunitare sau religioase; instituțiile economice și, în special, banii, care evoluează, de asemenea, spontan în afara statului și care pot și trebuie considerați instituția socială prin excelență, deoarece, depășind problemele trocului, permit multiplicarea exponențială a schimburilor voluntare și a interacțiunilor umane, în cadrul cărora restul instituțiilor sociale, lingvistice, morale, juridice, economice și religioase sunt descoperite, modelate și perfecționate.

Al patrulea punct al nostru este că primii teoreticieni ai ordinii spontane au apărut în domeniul dreptului, având în frunte pe marii juriști ai Romei clasice. Ei au fost primii care au înțeles natura organică și evolutivă a procesului social și astfel au devenit, fără să-și dea seama, primii economiști. Tradiția lor a fost păstrată vie pe tot parcursul Evului Mediu datorită Bisericii Catolice și, prin intermediul unor gânditori precum Sfântul Toma de Aquino, Sfântul Antoninus din Florența și Sfântul Bernardino din Siena, a ajuns în cele din urmă să influențeze scolasticii spanioli din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, adunați în jurul Universității din Salamanca. Așa cum a demonstrat Rothbard (Rothbard, 1976), acești gânditori ai Epocii de Aur spaniole ar trebui considerați predecesorii direcți ai Școlii Austriece de Economie, care, tocmai din acest motiv, ar trebui numită Școala Spaniolă de Economie. Și, de fapt, acești scolastici spanioli erau deja capabili să formuleze următoarele zece principii esențiale care constituie fundamentul teoretic al Școlii Austriece:

În primul rând, teoria subiectivă a valorii elaborată de episcopul de Segovia, Diego de Covarrubias, care încă din 1555 a explicat clar că, deși natura obiectivă a grâului este aceeași atât în Spania, cât și în America, prețul acestuia era mai ridicat în America deoarece oamenii de acolo îi acordau o valoare subiectivă mult mai mare; de aici rezultă relația corectă dintre prețuri și costuri stabilită de Luis Sarabia de la Calle, în sensul că prețurile pieței sunt cele care determină costurile și nu invers, așa cum cred în mod eronat teoreticienii echilibrului; și scolasticii au realizat că modelele de echilibru și prețurile sunt lipsite de realism și de sens teoretic, deoarece presupun un grad de cunoaștere „atât de complex încât numai Dumnezeu, și în niciun caz oamenii, l-ar putea dobândi vreodată” (în latină *pretium iustum mathematicum licet soli Deo notum*), așa cum au explicat deja cardinalii iezuiți Juan de Salas în 1617 și Juan de Lugo în 1643, cu mai bine de trei sute de ani înainte ca Hayek să poată concluziona că „o știință care presupune cunoștințe care nu pot fi dobândite niciodată nu este o știință”; de asemenea, conceptul dinamic al concurenței este fundamental, fiind înțeles ca un proces de rivalitate între vânzători, bazat pe concepția dinamică a proceselor de piață dezvoltată de Jerónimo Castillo de Bobadilla și Luis de Molina în 1589 și 1597, și care nu are nimic de-a face cu modelul static al „concurenței perfecte” al teoreticienilor echilibrului; și, de asemenea, contribuțiile importante ale scolasticilor spanioli legate de teoria capitalului, ciclurile economice și efectele mijloacelor fiduciare generate de bănci; astfel, ar trebui să se pună un accent deosebit pe redescoperirea principiului preferinței temporale de către Martín de Azpilcueta, în continuarea a ceea ce Lessines afirmase deja în 1285; precum și pe faptul că bancherii comit un păcat mortal atunci când operează cu rezerve fracționare, creând depozite bancare ca o formă de bani virtuali (sau *chirographis pecuniarium*, după cum spunea Luis de Molina în latină) care există doar în registrele lor contabile și distorsionează structura prețurilor relative, creând bule și crize economice profunde care, în cele din urmă, „duc totul la prăbușire”, așa cum au explicat atât de plastic Saravia de la Calle și Tomás de Mercado în secolul al XVI-lea; și, pe scurt, ideea scolasticilor conform căreia este imposibil să se organizeze societatea prin ordine coercitive, din cauza lipsei informațiilor necesare pentru a le conferi un conținut coordonator; precum și descoperirea că inflația este o taxă ascunsă și foarte dăunătoare care decurge dintr-un act de tiranie, întrucât nu este nici cunoscută, nici acceptată de cetățeni, ceea ce ar justifica chiar asasinarea regelui conform teoriei tiranicidului, o contribuție adusă inițial de Comuneros din Castilia, învinși în cele din urmă de tiranul rege Carol al V-lea în 1521, și dezvoltată de părintele Juan de Mariana aproape un secol mai târziu [în 1610].

Tot acest curent de gândire scolastică proto-austriacă s-a răspândit și în America, în special în universitățile nou înființate din San Marcos, la Lima, și din Ciudad de México, în 1551, unde discipolii străluciți ai acestor scolastici, care studiaseră chiar la Universitatea din Salamanca, au ajuns să ocupe funcții academice importante. Astfel, de exemplu, ar trebui să menționăm cazurile lui Bartolomé Frías de Albornoz în Mexic și, mai presus de toate, ale marelui Juan de Matienzo, care a devenit judecător și președinte al Audienței Regale din Charcas și Lima începând cu 1560 (Popescu, 1997). În cele din urmă, doctrina scolasticilor noștri s-a răspândit chiar și în America de Nord două secole mai târziu prin cărțile lui Juan de Mariana, care l-a influențat puternic pe Thomas Jefferson și pe părinții fondatori ai Statelor Unite.

Cu toate acestea, partea sudică a continentului s-a dovedit, în cele din urmă, incapabilă să contracareze valul de etatism și centralizare în creștere care a apărut odată cu sosirea Habsburgilor în Spania și care s-a intensificat și mai mult după venirea Bourbonilor, odată cu Filip al V-lea, la începutul secolului al XVIII-lea (Martínez Marina, 1820). Cât de diferită și mult mai prosperă și libertariană ar fi putut fi evoluția istorică a Spaniei și a Americii Latine, dacă centralismul etatist al Habsburgilor și al Bourbonilor nu ar fi prevalat, iar instituțiile reprezentative tradiționale, mult mai libertariene, locale și descentralizate ale regatelor Castiliei — instituții care au fost desființate, odată cu prima revoluție libertariană a Europei, începând cu înfrângerea comuneros-ilor castilieni la Villalar, pe 23 aprilie 1521 (Leonard Liggio, 2025).

Cele mai importante și mai semnificative contribuții ale științei economice

Să ne îndreptăm acum, mai în detaliu, către cele mai importante contribuții ale științei economice, așa cum au fost dezvoltate de Școala Austriacă.

În primul rând, cooperarea umană se produce în mod spontan, fără a fi nevoie ca cineva să o organizeze în mod coercitiv din exterior. Acest lucru se întâmplă deoarece ființele umane sunt înzestrate cu o capacitate antreprenorială și creativă care le împinge în mod continuu să descopere multiplele oportunități de profit care apar în mediul lor. Fiecare dintre aceste oportunități întruchipează o necoordonare anterioară a comportamentului uman, care rămâne latentă până când este descoperită și depășită prin actul antreprenorial corespunzător. Acest act antreprenorial izvorăște întotdeauna dintr-o tensiune creativă și dintr-o interpretare a evenimentelor din lumea exterioară care este în esență subiectivă și, prin urmare, nu poate fi reprodusă de niciun algoritm de inteligență artificială; cu alte cuvinte, aceleași

evenimente obiective pot fi interpretate în multiple moduri, chiar și contradictorii, fără a fi posibil să se postuleze care este corect până când procesul antreprenorial corespunzător nu este finalizat sub forma unui profit subiectiv. În orice caz, orice act antreprenorial implică, în primul rând, crearea unor informații care nu existau anterior (referitoare la oportunitatea de profit care a rezultat din necoordonarea anterioară trecută neobservată); în al doilea rând, transmiterea acestor cunoștințe (direct către părțile implicate în actul antreprenorial și indirect prin intermediul unei serii de instituții și semnale, precum prețurile de piață); și, în al treilea rând și în final, coordonarea neajustărilor anterioare are loc atunci când părțile implicate învață din proprie inițiativă, adică în mod voluntar și în propriul lor beneficiu, să-și disciplineze comportamentul în funcție de nevoile celorlalți (de exemplu, atunci când descoperă că își ating scopurile mai eficient prin specializare și prin schimbul pașnic al rezultatelor reciproce ale eforturilor lor). Descoperirea esenței acestui act antreprenorial pur, cu elementele sale de creare și transmitere a informației, precum și coordonarea spontană a neajustărilor anterioare generate în mod continuu de conviețuirea umană, constituie cea mai importantă contribuție pe care știința economică a adus-o umanității și explică de ce procesul spontan de cooperare socială voluntară, care stă la baza înmulțirii populației umane și a expansiunii civilizației, nu necesită niciun sistem statal de coerciție instituțională.

O altă contribuție esențială a științei economice este conceptul de eficiență dinamică, înțeles ca procesul de expansiune nelimitată a creativității umane și a coordonării antreprenoriale, care se manifestă numai în cadrul unui anumit context instituțional format din norme morale și juridice. Acest cadru se bazează pe principiul etic conform căruia fiecare ființă umană are dreptul natural de a-și însuși rezultatele creativității sale antreprenoriale; adică un drept de proprietate asupra a ceea ce a creat și care nu exista anterior, acesta fiind cel mai evident și mai important drept al omului. Din acest motiv, eficiența (dinamică) și moralitatea și justiția (înțelese corect) nu pot fi separate una de cealaltă; sau, cum am putea spune, ele sunt două fețe ale aceleiași monede, în sensul că numai justiția și moralitatea induc și generează eficiență; și, în același timp, ceea ce este dinamic eficient din punct de vedere economic nu poate fi nici nedrept, nici imoral. Toate acestea, pe de altă parte, demonstrează ordinea integrată care există în universul social și evidențiază cele trei niveluri de cercetare (teoretic, etic și istoric) care se completează și se întăresc reciproc și sunt esențiale în căutarea noastră de adevăr (Huerta de Soto, 2000).

În cele din urmă, o altă contribuție esențială a științei economice constă în faptul că a demonstrat imposibilitatea socialismului sau, mai bine

zis, imposibilitatea etatismului, în sensul că statul nu poate realiza și coordona ceea ce promite, din următoarele patru motive:

În primul rând, din cauza volumului enorm de informații necesare pentru o astfel de coordonare, pe care statul nu le poate obține deoarece acestea sunt dispersate în mințile celor opt miliarde de oameni care participă și interacționează zilnic în cadrul procesului social. În al doilea rând, având în vedere caracterul tacit și inexprimabil al acestor informații (și, prin urmare, imposibilitatea transmiterii lor într-o manieră obiectivă). În al treilea rând, deoarece informația generată nu este „dată" și nici statică, ci se schimbă continuu ca urmare a creativității umane, făcând imposibilă transmiterea astăzi a informației care va fi creată abia mâine și care este tocmai informația de care organele de intervenție ale statului și așa-numiții „experți" ar avea nevoie astăzi pentru a îndruma societatea în vederea atingerii obiectivelor lor de mâine. Și în al patrulea rând, și mai presus de toate, deoarece natura coercitivă a ordinelor statului blochează activitatea antreprenorială de creare a informațiilor de care organizația statului însăși ar avea nevoie pentru a da ordinelor sale un conținut coordonator. Pe scurt, statul este întotdeauna și pretutindeni violență și coerciție; coerciția blochează actul antreprenorial de creație, descoperire și ajustare a comportamentului uman necoordonat, împiedicând în același timp crearea informației și apariția prețurilor pieței libere care fac posibil calculul economic și coordonarea socială. Din acest motiv, etatismul nu este doar inutil, ci și imposibil din punct de vedere științific.

Impactul acestor contribuții esențiale ale economiei asupra evoluției sociale a fost până în prezent foarte limitat

Toate aceste contribuții științifice au avut până în prezent doar un impact foarte limitat, imperfect și nesemnificativ asupra inerției unei realități sociale și politice caracterizate de secole de puterea coercitivă a statelor și a conducătorilor, precum și de servitudinea mai mult sau mai puțin resemnată a cetățenilor. Și în ciuda naturii foarte limitate a acestui impact până în prezent, care, în cel mai bun caz, s-a materializat într-o serie de revoluții naive și „liberale" îndreptate, cu la fel de multă aroganță cât și lipsă de succes, către obiectivul imposibil de a încerca să separe și să limiteze puterile statelor și conducătorilor prin constituții politice și „democrații liberale" (Rothbard, 2009); Omenirea a cunoscut un avânt fără precedent în acele locuri și momente istorice în care a reușit, în ciuda tuturor obstacolelor, să se elibereze măcar parțial de sub jugul statului și să deschidă unele dintre noile căi către libertate indicate de învățăturile economiei. Începând cu Revoluția Industrială, care nu a fost decât primul capitol al „Revoluției Libertății"

niciodată finalizate, inspirată de economie. Și deși ceea ce s-a realizat în termeni de prosperitate și nivel de trai de către cei opt miliarde de oameni de astăzi pare relativ semnificativ – și într-adevăr este –, nici măcar nu ne putem imagina nivelul de trai și dimensiunea populației care ar putea fi atinse dacă umanitatea ar fi capabilă să profite pe deplin și să pună în aplicare în totalitate învățăturile științei economice.

Putem fi puțini și săraci într-un context de servitute și supunere față de stat, sau mulți și bogați într-un context de libertate (Hayek, 1988, p. 133). Globul pământesc este practic lipsit de ființe umane (populația actuală a Pământului ar încăpea într-o suprafață echivalentă cu cea a statului Alaska, cu o densitate a populației egală cu cea a orașului Bruxelles). Și nici măcar nu ne putem imagina prosperitatea care ar putea fi atinsă într-o piață liberă animată zilnic de optzeci de miliarde, sau chiar opt sute de miliarde, de ființe umane. Economia explică și demonstrează că prosperitatea crescândă a unei populații de ființe umane în continuă creștere nu rezultă niciodată din planuri de stat deliberate și coercitive, nici din redistribuirea egalitaristă a veniturilor, nici din creșteri ale cheltuielilor publice, nici din subvenții, datorii sau inflație, ci decurge doar din piața liberă a sistemului capitalist. Acesta constă în procesul de schimburi voluntare între toți oamenii care, înzestrați cu o capacitate antreprenorială și creativă înnăscută, sunt capabili să identifice și să evalueze, prin intermediul sistemului prețurilor libere, urgența și necesitatea relativă a fiecărui bun și serviciu, depășind raritatea relativă a fiecăruia și satisfăcând, în fiecare zi și în cel mai bun mod posibil din punct de vedere uman, dorințele și nevoile a miliarde de consumatori. Antreprenorii care reușesc în acest proces nesfârșit de căutare a profitului acumulează resurse semnificative, care, la rândul lor, sunt economisite și investite în bunuri de capital și noi tehnologii care fac ființele umane din ce în ce mai productive, sporindu-le salariile și nivelul de trai; un proces virtuos de prosperitate în continuă expansiune și de creștere a populației care, dacă nu este constrâns sau împiedicat de stat, nu are limite.

Prin urmare, este de o importanță crucială pentru viitorul umanității ca aceasta să poată profita pe deplin și la maximum de lecțiile și de mesajul esențial privind lupta pentru libertatea umană pe care le oferă știința economică. Însă acest lucru va fi posibil numai dacă vom reuși să demascăm și să analizăm cu atenție forțele puternice ale reacției pseudoștiințifice și contrarevoluționare care a fost mobilizată pentru a împiedica avansul teoriei libertății derivată din știința economică. În ciuda originilor lor diverse, toți converg către același obiectiv: încercarea de a justifica și de a menține cu orice preț coerciția statului sub aparența unei legitimități științifice. Ei sunt animați de „aroganța fatală” (Hayek, 1988) a multor vizionari, gânditori și așa-ziși „experți”

care se consideră suficient de inteligenți pentru a corecta ordinea spontană a pieței, desigur, folosindu-se de violența și puterea coercitivă a statului. Împreună cu o castă privilegiată de conducători, birocrați și acoliți, ei manipulează continuu o umanitate care este, din păcate, obișnuită să servească statul. Pentru toți aceștia, este vital ca etatismul să fie menținut și ca mesajul libertății oferit de economie să nu prevaleze niciodată.

În continuare, vom enumera principalele curente pseudoștiințifice reacționare care s-au infiltrat în știința economică ca un virus letal și care constituie, în terminologia lui Hayek, „contrarevoluția în știință" (Hayek, 1955).

Curente reacționare pseudoștiințifice opuse științei economice. Rolul de „idioți utili" jucat de mulți economiști libertarieni din curentul dominant contrarevoluționar

În primul rând, pozitivismul și scientismul ca pseudoștiințe. Prin „scientism" trebuie să înțelegem aplicarea necorespunzătoare a metodelor științelor naturale în domeniul științei economice. Astfel, în timp ce științele naturale își studiază obiectul de cercetare ca pe ceva extern, măsurabil și cuantificabil, economia studiază implicațiile acțiunilor voluntare ale ființelor umane. Și, având în vedere natura esențial creativă a ființelor umane, presupusele „dovezi" empirice au, în cel mai bun caz, doar o valoare superficială, parțială și întotdeauna contingentă din punct de vedere istoric. În cuvintele lui Bastiat, „ceea ce se vede" — sau, mai degrabă, ceea ce se crede că s-a văzut —, dar nu „ceea ce nu se vede" (Bastiat, 1995); iar în cel mai rău caz, aceasta implică întotdeauna presupunerea că ființele umane sunt un obiect de cercetare care poate fi manipulat ca materia lumii externe studiată de științele naturale. Acest lucru duce inevitabil la ideea că, pentru a îmbunătăți lumea, statul și conducătorii săi trebuie să-și folosească puterea coercitivă pentru a manipula și a schimba lucrurile pe care cred că le văd în „fotografiile empirice" ale lor, determinate de contextul istoric. Însă aceste „fotografii empirice" nu pot surprinde esența dinamică care stă la baza proceselor sociale spontane, cu atât mai puțin ceea ce se întâmplă deja în mod spontan pentru a rezolva și a coordona fiecare problemă. Prin urmare, nu este surprinzător faptul că, încă de la primii pași ai științei economice promovați de Școala Austriacă, cei mai înverșunați adversari ai acesteia au fost „socialiștii de catedră" adunați în jurul Școlii Istorice Germane, susținuți în Franța de empiriștii școlii lui Saint-Simon, de nebunul Comte și de Durkheim, care au căutat să creeze o nouă pseudoștiință alternativă a societății. Iar influența lor pozitivistă și ultra-empirică nesănătoasă a persistat până în prezent, mai întâi prin instituționalismul american și mai târziu

prin compilarea masivă de date empirice, de exemplu, în lucrările lui Wesley C. Mitchell sau Henry Schultz, acesta din urmă, așa cum a arătat profesorul Salerno, ajungând să exercite o influență decisivă asupra asistentului său Milton Friedman și, prin intermediul acestuia, chiar asupra Școlii de la Chicago însăși (Salerno, 2023).

În al doilea rând, pseudoștiința economiei neoclasice se caracterizează prin afirmația că numai propria sa abordare constituie adevărata „știință”, adică abordarea bazată pe principiile echilibrului, maximizării și constanței. Mai mult, pe lângă lipsa de realism a ipotezelor sale, se adaugă reducționismul unui limbaj matematic care s-a dezvoltat ca răspuns la nevoile și cerințele științelor naturale, dar care este străin de știința economică deoarece nu permite conceptul subiectiv de timp sau creativitatea antreprenorială. Economiștii neoclasici își dezvoltă pseudoștiința bazându-se nu pe ființe umane reale, din carne și oase, ci pe „tipuri ideale” care sunt ca niște „pinguini automatizați” care, chiar și în cele mai sofisticate modele dinamice stocastice de echilibru general, se limitează la a se mișca și a reacționa la evenimente și la coerciția statului ca și cum ar fi personaje dintr-un fel de joc video economic („economie de joc video”). Cu toate acestea, pseudoștiința neoclasică, în ciuda sofisticării sale aparente și tot mai accentuate, nu este capabilă să țină seama de imensa complexitate a lumii reale și se opune ideii unei ordini spontane a pieței în două moduri la fel de dăunătoare pentru libertatea umană: pe de o parte, prin promovarea „ingineriei sociale” coercitive a băncilor centrale, a statelor și a guvernelor, care recurg la „ajustări fine” pentru a forța realitatea să se alinieze la optimul matematic al modelelor lor; și, pe de altă parte, etichetând drept „eșecuri ale pieței” tot ceea ce cred că observă în realitate și care nu coincide, în studiile lor empirice, cu modelele lor fantomatice de echilibru și ajustare „perfecte” (Milei, 2023); eșecuri care, potrivit lor, infirmă „beneficiile” ordinii spontane a pieței și ale libertății umane și justifică eliminarea lor cât mai curând posibil de către o autoritate statală coercitivă. De remarcat, de asemenea, modul în care pseudoștiința neoclasică are nevoie de și se bazează pe contribuțiile empirice ale pseudoștiinței anterioare, pozitivismul, pentru a-și justifica concluziile împotriva libertății umane și în favoarea coerciției statale, astfel încât pozitiviștii și neoclasiciștii își unesc forțele și ajung să se susțină reciproc în agenda lor reacționară.

În al treilea rând, keynesianismul și macroeconomia ca pseudoștiință. Însăși abordarea „macro” implică, în mod inevitabil, o prejudecată evidentă în favoarea justificării intervenției statului, a agresiunii și a coerciției împotriva ordinii spontane a pieței și a libertății umane. Așa cum a subliniat F. A. Hayek în discursul său de acceptare a Premiului

Nobel din 1974 (Hayek, 1978), macroeconomiștii ignoră tot ceea ce nu pot măsura, în special procesele și teoriile economice cu adevărat relevante. În același timp, ei cred că anumite concepte agregate – care nu au o semnificație economică autentică – posedă o existență „reală”, care permite colectarea de informații empirice sau dovezi care pot fi manipulate și tratate statistic. Încă o dată, pseudoștiința macroeconomică merge mână în mână cu pseudoștiința pozitivistă, iar cele două se întăresc reciproc în reacția lor contrarevoluționară. Mai mult, keynesianismul este deosebit de dăunător: nu numai că neagă categoric capacitatea de coordonare a antreprenoriatului creativ și a ordinii spontane a pieței, dar construiește, de asemenea, ca explicație alternativă, un întreg model – desigur – de echilibru cu șomaj permanent, pentru a justifica intervenția coercitivă a statului în viețile oamenilor sub forma tuturor tipurilor de manipulări fiscale și monetare. Mai mult, pseudoștiința macroeconomică și keynesiană se hrănește și este întărită de abordarea pseudoștiințifică a Școlii Neoclasice, până la punctul în care așa-numita „sinteză neoclasică-keynesiană” a devenit, de-a lungul secolului al XX-lea, principala mișcare reacționară din cadrul economiei. Keynesienii și macroeconomiștii devin astfel campionii acelei intoxicații cu etatism, manipulare și putere politică care constituie cadrul, orchestrat de guverne și bănci centrale, cu care, din păcate, ne-am obișnuit și în care suntem obligați să trăim. Acest context destabilizează în mod repetat ordinea spontană a pieței, generează crize financiare și economice grave și conflicte sociale și împiedică continuu prosperitatea și progresul civilizației.

Am lăsat pentru final misticismul cvasi-religios al pseudoștiinței marxiste, deoarece marxismul era științific mort încă înainte de a se naște: de fapt, el a apărut odată cu – și a fost demontat teoretic de – revoluția subiectivistă condusă de Școala Austriacă de Economie. Încă de la început, dezvoltarea de către Școala Austriacă a teoriei preferinței temporale și a capitalului a dezvăluit contradicțiile și erorile științifice grave ale marxismului, expunând în același timp caracterul său pronunțat de fraudă intelectuală (Böhm-Bawerk, 1949). Această fraudă intelectuală a fost ilustrată istoric de prăbușirea Uniunii Sovietice și a practic tuturor celorlalte țări comuniste, după multe decenii de suferințe umane de nedescris pentru o mare parte a populației mondiale, toate acestea fiind perfect în concordanță cu teoria privind imposibilitatea etatismului dezvoltată de Școala Austriacă începând cu von Mises din 1920 (Mises, 1936), și care a fost ultimul cui care a sigilat pentru totdeauna sicriul cadavrului pseudoștiinței marxiste (Huerta de Soto, 2010). În cele din urmă, în acest context, trebuie să menționăm rolul distructiv jucat de o serie de economiști renumiți care, deși apără libertatea și economia de piață, ar putea fi descriși ca un fel de

„inocenți utili”, conform terminologiei lui Mises (Mises, 1947). Acest lucru se întâmplă deoarece, chiar dacă se opun oficial etatismului excesiv și apără libertatea, acceptând – chiar dacă doar parțial – unele dintre postulatele curentelor pseudoștiințifice reacționare pe care le-am descris, ajung în cele din urmă, adesea fără intenție și spre regretul lor, să ofere un impuls suplimentar reacției etatiste din cadrul disciplinei noastre; de exemplu, atunci când insistă să ofere sfaturi statelor cu propuneri menite să le facă mai eficiente și să le ajute să facă ceva mai bine lucruri pe care nu ar trebui să le facă deloc. Cu titlu de exemplu, ar trebui să includem în această categorie a „inocenților utili”, de exemplu, gânditori precum Karl Popper, autorul lucrării Societatea deschisă și dușmanii ei (Popper, 1966, p. 366), care a ajuns să admire „capacitatea științifică” și chiar „umanismul” lui Karl Marx și care a propus o strategie etatistă de „inginerie socială fragmentară”; sau pe George Stigler, când a susținut că doar dovezile empirice pot determina care sistem economic, socialismul sau capitalismul, ar putea funcționa (Stigler, 1975, pp. 1-13); și, mai general, membrii Școlii de la Chicago, conduși de Gary Becker și Milton Friedman. Becker, atunci când susținea că doar economia dezvoltată în limitele stricte ale echilibrului, constanței și maximizării, tipice pseudoștiinței neoclasice, constituie adevărata „știință economică”. Și mai grav ar putea fi considerat cazul lui Milton Friedman, a cărui dragoste sinceră pentru libertate și susținerea intensă și populară în mass-media a pieței libere stau în contrast puternic cu abordarea sa pseudoștiințifică, bazată pe metoda agregată a economiei de origine keynesiană, pe empirismul pozitivist și pe acceptarea deplină a caracterului ireal al ipotezelor. Numai astfel se poate explica litania de erori științifice ale lui Friedman care, spre regretul său, au sfârșit invariabil prin a consolida intervenționismul statal, până la punctul în care Hayek însuși a fost nevoit să concluzioneze că, după Teoria generală a lui Keynes, cartea care a adus cel mai mare prejudiciu științei economice a fost Essays in Positive Economics a lui Friedman (Hayek, 1994, pp. 145).

Eșecul democrației și al liberalismului clasic: triumful etatismului

După cum vedem, mulți liberali clasici și susținători ai democrației liberale au acționat, la rândul lor, ca „naivi utili”. Eroarea fatală a liberalilor clasici constă în faptul că nu au realizat că programul lor este imposibil din punct de vedere teoretic, deoarece conține în sine semințele propriei distrugeri, tocmai în măsura în care consideră necesară și acceptă existența unui stat (chiar dacă este „minimal”) înțeles ca agenție monopolistă a coerciției instituționale. Prin urmare, marea eroare a liberalilor clasici este una fundamentală: ei cred într-un program de acțiune politică și într-o doctrină economică care vizează limitarea puterii statului, acceptând în același timp existența

acestuia și considerând-o chiar necesară. Cu toate acestea, știința economică a demonstrat deja că statul nu este necesar, că etatismul (chiar și în forma sa minimă) este imposibil din punct de vedere teoretic și că, având în vedere natura umană, odată ce statul există, este imposibil să i se limiteze puterea. Pe de altă parte, democrația liberală este un concept pe cât de naiv, pe atât de imposibil. Mises ne-a avertizat deja că democrația ar putea funcționa doar dacă toți participanții la ea ar accepta principiile liberalismului clasic, ceea ce este imposibil, deoarece democrația însăși încurajează și amplifică cumpărarea de voturi și utilizarea partizană a puterii. Așadar, concluzia inevitabilă este că „democrația liberală" este o contradicție în termeni la fel de absurdă ca și a vorbi (după Anthony de Jasay) despre un „cerc pătrat", despre „zăpadă fierbinte" sau despre o „prostituată virgină" (A. de Jasay, 1990). Și chiar Hayek considera democrația imposibil de pus în practică dacă este înțeleasă ca exercitarea puterii absolute de către majorități (*Kratos* în greaca clasică). Prin urmare, nu ar trebui să fie o surpriză faptul că democrația tinde, din nou și din nou, să fie un sistem pervers bazat pe minciună și cumpărarea voturilor cu bani furați prin impozitare.

Adevărul este că statul atrage ca un magnet cele mai rele pasiuni și vicii ale naturii umane, de exemplu atunci când unii indivizi încearcă să obțină beneficii generate de alții, folosindu-se de puterea coercitivă a statului. Mai mult, efectul combinat al grupurilor privilegiate, al fenomenelor de miopie guvernamentală și de cumpărare de voturi, al caracterului megaloman al politicienilor, precum și al iresponsabilității și orbirii birocrațiilor generează un cocktail periculos, instabil și exploziv, agitat continuu de crize sociale, economice și politice care, în mod paradoxal, sunt întotdeauna folosite de casta politică pentru a justifica doze suplimentare de intervenție și etatism care, în loc să rezolve problemele, le agravează și mai mult. Etatismul corupe, prin urmare, întregul corp social și, în același timp, blochează soluțiile spontane și de piață liberă ale problemelor sociale și economice.

De fapt, statul a devenit „idolul" către care aproape toată lumea se îndreaptă și pe care îl venerează. Statolatria este cea mai gravă și mai periculoasă boală socială a epocii noastre. Suntem educați să credem că toate problemele pot și trebuie identificate și rezolvate de către stat. Destinul nostru depinde de stat, iar de la politicienii care îl controlează se așteaptă să ne garanteze tot ceea ce este necesar pentru bunăstarea noastră. Oamenii rămân imaturi și se revoltă împotriva propriei lor naturi creatoare, ceea ce face ca viitorul lor să fie mereu incert. Ei cer o sferă de cristal care să le garanteze nu doar că vor ști ce se va întâmpla, ci și că orice problemă care va apărea le va fi rezolvată. Această „infantilizare" a maselor este încurajată de politicieni, întrucât

le justifică propria existență și le asigură popularitatea, poziția dominantă și capacitatea de a controla. În plus, o întreagă legiune de intelectuali, așa-numiți „experți” și ingineri sociali se alătură acestei beții arogante a puterii. Nici măcar Biserica și cele mai respectabile confesiuni religioase nu au reușit să înțeleagă că statolatria constituie astăzi principala amenințare la adresa omului liber, moral și responsabil; că statul este un fals idol de o putere imensă, venerat de toți, și că nu permite umanității să se elibereze de sub controlul său sau să aibă loialități morale sau religioase dincolo de cele pe care statul le poate domina. Mai mult, se ascunde publicului faptul că statul este adevărata sursă a conflictelor și relelor sociale, iar „țapii ispășitori” (cum ar fi „capitalismul” sau proprietatea privată) sunt învinuiți pentru probleme și devin ținta celor mai grave condamnări, chiar și din partea liderilor morali și religioși, dintre care aproape niciunul nu a realizat înșelăciunea sau nu a îndrăznit să denunțe faptul că statolatria este principala amenințare din secolul actual la adresa religiei, a moralității și, prin urmare, a civilizației umane.

Poate că principala excepție din cadrul Bisericii se regăsește în strălucita biografie a lui Iisus din Nazaret scrisă de Benedict al XVI-lea. Faptul că statul și puterea politică constituie întruchiparea instituțională a Antihristului ar trebui să fie evident pentru oricine are cunoștințe minime de istorie și citește reflecțiile fostului Papă cu privire la cea mai gravă ispită pe care Cel Rău ne-o poate prezenta (și îl citez literalmente pe Ratzinger): „Ispititorul nu este atât de grosolan încât să ne propună în mod direct închinarea la diavol. El ne sugerează doar să optăm pentru soluția rațională, să preferăm o lume planificată și organizată în care Dumnezeu poate avea un loc ca chestiune spirituală privată, dar căruia nu i se va permite să se amestece în scopurile noastre esențiale. Soloviev atribuie Anticristului o carte intitulată *Drumul deschis către pacea și prosperitatea mondială*; aceasta devine noua Biblie, iar mesajul său central este adorarea bunăstării și a planificării raționale” de către stat (Ratzinger, 2007). Așadar, nu ar trebui să ne surprindă faptul că, de exemplu, marele autor al „Stăpânului inelelor”, J. R. Tolkien, al cărui anarhism catolic îl împărtășesc pe deplin, a mers până acolo încât a afirmat că ar aresta pe oricine doar pentru că îndrăznește să rostească cuvântul „stat”. Pentru că statul este, întotdeauna și pretutindeni, o realitate a violenței și a coerciției sistematice împotriva esenței celei mai intime a ființei umane, care este capacitatea sa de a acționa liber, creativ și spontan; și astfel, este inevitabil să concluzionăm că statul este în esență imoral și că etatismul constituie principala amenințare la adresa umanității.

O digresiune teologică: demontarea etatismului ca necesitate logică, indisolubil legată de lucrarea lui Dumnezeu

Și, aproape fără să ne dăm seama, putem face o digresiune teologică asupra modului în care desființarea statului reprezintă o necesitate logică și morală, indisolubil legată de opera lui Dumnezeu. Înțeleg pe deplin că menționarea lui Dumnezeu în cadrul acestei conferințe poate constitui un șoc pentru mulți dintre cei prezenți, dar aș ruga chiar și pe cei care nu cred în Dumnezeu să facă, măcar din rațiuni dialectice, un efort de imaginație și, pentru următoarele câteva minute, să-și imagineze că Dumnezeu există cu adevărat.

Și ce înțelegem noi prin Dumnezeu? Trebuie să-L înțelegem pe Dumnezeu ca fiind o Ființă Supremă, Creator din iubire pentru toate lucrurile. Iar cea mai importantă creatură pe care Dumnezeu a creat-o este tocmai ființa umană: după chipul și asemănarea Sa. Și dacă există un punct de legătură între Dumnezeu și om, acesta se află tocmai în capacitatea antreprenorială creativă: capacitatea de a descoperi, de a vedea și de a crea lucruri, obiective și acțiuni noi. Dar acum voi merge un pas mai departe și voi încerca să demonstrez că Dumnezeu nu este doar Creatorul Suprem și iubitor al tuturor lucrurilor, ci că, mai mult decât atât, Dumnezeu este libertarian.

Și ce înseamnă să spunem că Dumnezeu este libertarian? Înseamnă că Dumnezeu, Stăpânul întregului Univers, deține puterea absolută asupra acestuia și, totuși, alege să nu folosească forța, ci le lasă întotdeauna libertate creaturilor Sale. Până la punctul în care le acordă oamenilor libertatea de a se răzvrăti împotriva Lui; chiar dacă, de fiecare dată, Dumnezeu îi iartă pe oameni și le permite să se ridice și să o ia de la capăt.

Dumnezeu lasă întotdeauna universul pe care l-a creat să se desfășoare în mod spontan (*laissez faire, laissez passer, le monde va de lui-même* ar putea fi deviza Dumnezeului nostru libertarian). Și asta în ciuda faptului că oamenii Îl ispitesc pe Dumnezeu în repetate rânduri și Îi cer să-Și manifeste puterea absolută, să ne dea semne clare și incontestabile ale existenței Sale și ale puterii Sale supreme, pentru ca noi să credem în El. Dar, desigur, Dumnezeu nu acceptă provocarea noastră. De ce? Pentru că iubirea și libertatea sunt inseparabile, iar o convertire forțată, de exemplu printr-un cataclism evident, ar fi complet contrară acelei libertăți cu care Dumnezeu a creat ființele umane din iubire.

Mai mult, Împărăția lui Dumnezeu nu este din această lume; Isus însuși îi spune acest lucru unui funcționar roman înspăimântat, care era totodată însărcinat să-l judece: „Împărăția Mea nu este din această lume.” Înseamnă asta că există două tipuri de împărății? Împărățiile acestei lumi sau statele, care ar fi legitime la nivelul lor (amintiți-vă „dați Cezarului ce este al Cezarului”), și Împărăția lui Dumnezeu („dați

lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu"). Aceasta este interpretarea standard care a predominat până acum, dar cred că este complet greșită. Împărăția lui Dumnezeu – care este exact opusul împărățiilor sau statelor acestei lumi – nu recurge niciodată în mod sistematic la violență și coerciție: este o Împărăție care a venit deja la noi și, mai mult, ne-a fost dăruită în mod gratuit, printr-un act de imensă milă și iubire (*Deus caritas est*). Și la fel cum instituția urâtă a sclaviei a ajuns la sfârșit, Împărăția lui Dumnezeu va desființa și împărățiile acestei lumi, statele acestei lumi sau, așa cum a spus Sfântul Pavel, orice principat, putere și slavă (Efeseni 1:21-23), pentru că Dumnezeu este libertarian, iar omul este făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Ludwig von Mises, în cartea sa *Intervenționismul*, a introdus termenul de „distructivism" pentru a se referi la efectele economice și sociale ale etatismului. Dacă Răul (reprezentat de distructivismul etatist în terminologia lui Mises) ar fi prevalat, rasa umană și civilizația ar fi dispărut de mult timp. Faptul că, în ciuda tuturor lucrurilor și a imensei puteri de seducție a etatismului asupra omenirii, procesul de cooperare socială continuă să se desfășoare și chiar să prospere în anumite perioade istorice și zone geografice, este o manifestare clară a faptului că Dumnezeu nu abandonează lumea și nici nu îi lasă pe libertarieni singuri în lupta lor împotriva Răului; și că Binele, reprezentat de libertate, de principiul non-agresiunii, de ordinea spontană a pieței, de creativitatea și coordonarea antreprenorială și, mai presus de toate, de principiile morale, întotdeauna cu ajutorul lui Dumnezeu, prevalează și este capabil să învingă Răul, reprezentat de orgoliul fatal al idealului etatist și de distrugerea pe care acesta o produce.

Și acum voi încheia cu câteva reflecții asupra anarho-capitalismului ca singurul sistem posibil de cooperare socială cu adevărat compatibil cu natura umană

Și acum voi încheia cu câteva reflecții asupra anarho-capitalismului ca singurul sistem posibil de cooperare socială cu adevărat compatibil cu natura umană. Cel mai important eveniment intelectual și moral care are loc în prezent este fuziunea deplină dintre creștinism și anarho-capitalism. Pentru că anarho-capitalismul este singurul sistem posibil de cooperare socială care este cu adevărat compatibil cu natura umană. Anarho-capitalismul este cea mai pură reprezentare a ordinii spontane a pieței, în care toate serviciile, inclusiv legea, justiția și ordinea publică, sunt furnizate printr-un proces voluntar de cooperare socială. În acest sistem, niciun domeniu nu este închis impulsului creativității umane și coordonării antreprenoriale; eficiența și justiția în rezolvarea problemelor sunt îmbunătățite simultan, în timp ce conflictele,

ineficiențele și necoordonările generate de stat sunt eradicate din rădăcină.

Desființarea progresivă a statelor și înlocuirea lor treptată cu o rețea dinamică de agenții private, cu sisteme juridice diferite, care oferă tot felul de servicii de prevenire și apărare, constituie cea mai importantă transformare socială care va avea loc în secolul XXI. Fără a uita că tocmai ceea ce ne împiedică să știm cu precizie cum va arăta viitorul fără stat, natura creativă a antreprenoriatului, este ceea ce ne oferă liniștea sufletească de a ști că orice problemă va tinde să fie rezolvată și depășită, odată ce efortul antreprenorial și creativitatea umanității sunt dedicate soluționării acesteia (Kirzner, 1985).

Prin urmare, revoluția împotriva „Vechiului Regim", dusă la bun sfârșit în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea de către vechii liberali clasici, își găsește astăzi continuarea firească în revoluția anarho-capitalistă a secolului XXI. Mesajul anarho-capitalismului este în mod clar revoluționar. Revoluționar în ceea ce privește scopul său: desființarea statului și înlocuirea acestuia cu un proces de piață competitiv constând dintr-o rețea de agenții, asociații și organizații private. Și revoluționar în ceea ce privește mijloacele sale, în special în domeniile științific, socio-economic și politic:

1. a) În primul rând, *Revoluția științifică* din domeniul științelor economice, care se transformă în teoria generală a ordinii spontane a pieței, extinsă la toate domeniile sociale. Și, prin contrast și opoziție, teoria și analiza efectelor dezorganizării sociale generate de etatism în orice domeniu în care acesta operează, precum și studiul procesului de tranziție de la stat către libertate.
2. b) În al doilea rând*, o revoluție economică și socială,* întrucât astăzi nici nu ne putem imagina imensele realizări și descoperiri umane care ar putea fi făcute într-un mediu antreprenorial complet liber de etatism. Astăzi, în ciuda hărțuirii continue din partea guvernului, se dezvoltă deja o civilizație necunoscută, cu un grad de complexitate care depășește sfera de influență și control a statului și care va cunoaște o expansiune nelimitată odată ce va reuși să se elibereze complet de etatism. Iar când oamenii vor deveni din ce în ce mai conștienți de natura perversă a statului care îi restricționează și de imensele posibilități care sunt frustrate în fiecare zi când statul blochează forța motrice a creativității lor antreprenoriale, cererea socială de reformare și desființare a statului se va multiplica, creând un viitor care ne este în mare parte necunoscut, dar care va ridica civilizația

umană la înălțimi pe care nici măcar nu ni le putem imagina astăzi.

3. c) Și, în cele din urmă, *o revoluție politică* în care, deși lupta politică de zi cu zi este importantă, aceasta nu ar trebui să constituie prioritatea absolută. Este adevărat că alternativele cele mai puțin intervenționiste trebuie susținute întotdeauna, într-o alianță clară cu eforturile liberalilor clasici în direcția limitării democratice a statului – un obiectiv imposibil de atins pe termen lung (inclusiv prin reforme precum cele propuse de Hayek în al treilea volum al lucrării *Drept, legislație și libertate*). Dar anarho-capitalistul nu se oprește la această sarcină, pentru că știe că poate și trebuie să facă mult mai mult. El știe că scopul final este desființarea totală a statului, iar acest scop îi ghidează toată imaginația și acțiunea politică în viața de zi cu zi. Și aici nu putem să nu menționăm impactul fără precedent al discipolului și adeptului Programului nostru de Masterat în Economie Austriacă de la Madrid, președintele Argentinei, Javier Milei, care a făcut mai mult decât oricine altcineva înaintea sa pentru a difuza principiile Școlii Austriece și idealul anarho-capitalist. Principii pe care nu încetează să le citeze, să le explice și să le apere în repetate rânduri în toate aparițiile sale publice, de la Națiunile Unite până la Forumul de la Davos; și în toate întâlnirile sale cu alți șefi de stat, universități și parlamente, cărora le oferă chiar și copii ale celor mai importante lucrări austriece ale lui Mises, Hayek și chiar ale mele, așa cum a făcut, de exemplu, cu cei doi papi, Francisc și Leon al XIV-lea, cu președintele francez Macron, cu prim-ministrul italian Meloni și chiar cu Elon Musk. Pentru noi, este o mare onoare faptul că Milei a ieșit, în mare măsură, din Școala Austriacă din Madrid și că continuă să se inspire din noi. Acest lucru este, fără îndoială, mult mai important decât pașii politici incrementali în direcția corectă – care ar trebui, desigur, să fie bineveniți – și care nu ar trebui să cadă niciodată într-un pragmatism politic care ar putea trăda scopul final de a ajunge să punem capăt statului (Huerta de Soto, 2010).

Și toate acestea cu un entuziasm neobosit în căutarea adevărului științific și moral, o atitudine pe care, inspirați de opera nemuritoare a lui Miguel de Cervantes, am putea-o descrie astfel: „Nu contează dacă sunt uriași sau mori de vânt, atâta timp cât penele coifului nostru sunt mișcate de vânturile tenacității și credinței.” Și creând întotdeauna un viitor care, deși poate părea îndepărtat astăzi, poate fi martorul, în orice moment, al unor pași uriași care îi vor surprinde chiar și pe cei mai optimiști dintre noi. Istoria a intrat într-un proces accelerat de schimbare care, deși nu se va opri niciodată, va deschide un capitol cu

totul nou atunci când omenirea va reuși în sfârșit să se elibereze definitiv de Stat, reducându-l la nimic mai mult decât o relicvă istorică întunecată a unei amintiri tragice.

Vă mulțumesc foarte mult.

REFERENCES

BASTIAT, Frédéric: *Selected Essays on Political Economy*, Foundation for Economic Education, New York 1995.

DE LA BOÉTIE, Étienne: *The Politics of Obedience: The Discourse of Voluntary Servitude*, Free Life Editions, Nueva York 1975.

BÖHM-BAWERK, Eugen von: *Karl Marx and the Close of His System*, Augustus M. Kelley, Nueva York 1949.

- "The Exploitation Theory," *Capital and Interest, Vol. I: History and Critique of Interest Theories*, Libertarian Press, South Holland 1959.

HAYEK, Friedrich A. von: *The Counter-Revolution of Science*, Free Press, New York, 1955.

- *Hayek on Hayek: An Autobiographical Dialogue* (eds. Stephen Kresge and Leif Wenar), University of Chicago Press, Chicago 1994.
- *Law, Legislation and Liberty, Vol. III: The Political Order of a Free People, Routledge & Kegan Paul,* London 1979.
- *The Fatal Conceit: the Errors of Socialism*, The University of Chicago Press, Chicago 1988.
- "The Pretence of Knowledge," in *New Studies in Philosophy, Politics, Economics and the History of Ideas*, University of Chicago Press, Chicago 1978.

HUERTA DE SOTO, Jesús: *Socialism, Economic Calculation and Entrepreneurship,* Edward Elgar, Cheltenham y Northampton 2010.

- "A Hayekian Strategy to Implement Free Market Reforms," in *Theory of Dynamic Efficiency,* Routledge, Oxfordshire, 2010.
- *Proyecto Docente*, Chapter I: "Ciencia y Economía," Rey Juan Carlos University, Madrid 2000.
- *The Austrian School: Market Order and Creative Entrepreneurship,* Edward Elgar, Cheltenham y Northampton 2008.

DE JASAY, Anthony: *Market Socialism: A Scrutiny*, published by the Institute of Economic Affairs, Occasional Paper no. 84, 1990.

KIRZNER, Israel: “The Perils of Regulation: A Market Process Approach” in *Discovery and the Capitalist Process*, University of Chicago Press, 1985.

LIGGIO, Leonard: “The Hispanic tradition of Liberty,” published in *Procesos de Mercado: Revista Europea de Economía Política, vol. XXII, nº 1*, Summer 2025, pp. 403-420.

MARTÍNEZ MARINA, Francisco: *Teoría de las cortes o grandes juntas nacionales de los reinos de León y Castilla,* Collado, 1820.

MILEI, Javier: *Capitalism, Socialism, and the Neoclassical Trap*, in *The Emergence of a Tradition: Essays in Honor of Jesús Huerta de Soto, Volume II* (editors Howden, D., Bagus, P.), Palgrave Macmillan, Cham, 2023.

MISES, Ludwig von: *Socialism: An Economic and Sociological Analysis,* Jonathan Cape*,* London 1936.

- *Planned Chaos,* Foundation for Economic Education, Irvington-on-Hudson 1947.

OPPENHEIMER, Franz: *The State*, Vanguard Press, Nueva York 1926.

POPESCU, Oreste: *Studies in the History of Latin American Economic Thought,* Routledge, London 1997.

POPPER, Karl: *The Open Society and its Enemies*, Princeton University Press, Princeton 1966.

RATZINGER, Joseph. *Jesus of Nazareth: From the Baptism in the Jordan to the Transfiguration.* Translated by Adrian J. Walker. Doubleday, New York, 2007.

ROTHBARD, Murray N.: “New Light on the Prehistory of the Austrian School,” in *The Foundations of Modern Austrian Economics* (editor Edwin G. Dolan), Sheed and Ward, Kansas City 1976, pp. 52–74.

- *Anatomy of the State*, Ludwig von Mises Institute, Auburn 2009.

SALERNO, Joseph. “Milton Friedman’s Views on Method and Money Reconsidered in Light of the Housing Bubble”, in *The Emergence of a Tradition: Essays in Honor of Jesús Huerta de Soto*, Volume I, (editors Howden, D., Bagus, P.), Palgrave Macmillan, Cham, 2023.

STIGLER, George: *The Citizen and the State*, University of Chicago Press, Chicago, 1975, pp. 1-13.